

Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

26 ianuarie 2017*

„Recurs — Concurență — Înțelegeri — Piețele belgiană, germană, franceză, italiană, neerlandeză și austriacă ale produselor și accesoriilor pentru baie — Coordonarea prețurilor de vânzare și schimbul de informații comerciale sensibile — Regulamentul (CE) nr. 1/2003 — Articolul 31 — Obligația de motivare”

În cauza C-609/13 P,

având ca obiect un recurs formulat în temeiul articolului 56 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, introdus la 21 noiembrie 2013,

Duravit AG, cu sediul în Hornberg (Germania),

Duravit SA, cu sediul în Bischwiller (Franța),

Duravit BeLux SPRL/BVBA, cu sediul în Overijse (Belgia),

reprezentate de U. Soltész și de C. von Köckritz, Rechtsanwälte,

recurente,

celelalte părți din procedură fiind:

Comisia Europeană, reprezentată de F. Castillo de la Torre și de L. Malferrari, în calitate de agenți, asistați de A. Böhlke, Rechtsanwalt, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă în primă instanță,

Consiliul Uniunii Europene,

intervenient în primă instanță,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, vicepreședintele Curții, îndeplinind funcția de președinte al Camerei întâi, doamna M. Berger și domnii E. Levits, S. Rodin (raportor) și F. Biltgen, judecători,

avocat general: domnul M. Wathelet,

grefier: domnul K. Malacek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 10 septembrie 2015,

* * Limba de procedură: germana.

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 26 noiembrie 2015,

pronunță prezenta

Hotărâre

- 1 Prin recursul formulat, Duravit AG, Duravit SA și Duravit BeLux SPRL/BVBA solicită anularea Hotărârii Tribunalului Uniunii Europene din 16 septembrie 2013, Duravit și alții/Comisia (T-364/10, nepublicată, denumită în continuare „hotărârea atacată”, EU:T:2013:477), întrucât prin această hotărâre acesta le-a admis doar în parte acțiunea prin care au solicitat anularea în parte a Deciziei C(2010) 4185 final a Comisiei din 23 iunie 2010 privind o procedură în temeiul articolului 101 TFUE și al articolului 53 din Acordul privind SEE (cazul COMP/39092 – Produse și accesorii pentru baie) (denumită în continuare „decizia în litigiu”) și, cu titlu subsidiar, reducerea amenzii care le-a fost aplicată prin această decizie.

Cadrul juridic

- 2 Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002 privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele [101 TFUE și 102 TFUE] (JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167) prevede la articolul 31:

„Curtea de Justiție are plenitudine de competență cu privire la acțiunile introduse împotriva deciziilor prin care Comisia stabilește o amendă sau o penalitate cu titlu cominatoriu. Curtea de Justiție poate elimina, reduce sau mări amenda sau penalitatea cu titlu cominatoriu aplicată.”

Istoricul litigiului și decizia în litigiu

- 3 Istoricul litigiului a fost descris la punctele 1-25 din hotărârea atacată și poate fi rezumat după cum urmează.
- 4 Recurentele sunt fabricanți de produse ceramice.
- 5 Prin decizia în litigiu, Comisia a constatat existența unei încălcări a articolului 101 alineatul (1) TFUE și a articolului 53 din Acordul privind Spațiul Economic European din 2 mai 1992 (JO 1994, L 1, p. 3, Ediție specială, vol. 11/53, p. 4) în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie. Această încălcare, la care ar fi participat 17 întreprinderi, s-ar fi desfășurat în diferite perioade, cuprinse între 16 octombrie 1992 și 9 noiembrie 2004, și ar fi luat forma unui ansamblu de acorduri anticoncurențiale sau de practici concertate pe teritoriile belgian, german, francez, italian, neerlandez și austriac.
- 6 La 15 iulie 2004, Masco Corp. și filialele sale, printre care Hansgrohe AG, care produce robinete, și Hüppe GmbH, care produce cabine de duș, au informat Comisia despre existența unei înțelegeri în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie și au solicitat să beneficieze de imunitate la amenzi în temeiul Comunicării Comisiei privind imunitatea la amenzi și reducerea quantumului amenzilor în cauzele referitoare la înțelegeri (JO 2002, C 45, p. 3) sau, cu titlu subsidiar, de o reducere a quantumului amenzilor care puteau fi pronunțate împotriva acestora.
- 7 La 9 și la 10 noiembrie 2004, Comisia a efectuat inspecții inopinate în incintele mai multor societăți și asociații naționale profesionale care își desfășurau activitatea în sectorul produselor și al accesoriilor pentru baie. După ce, în intervalul 15 noiembrie 2005-16 mai 2006, a adresat solicitări de informații societăților și asociațiilor menționate, inclusiv recurentelor, la 26 martie 2007 Comisia a adoptat o

comunicare privind obiecțiunile, care le-a fost de asemenea notificată acestora. În perioada cuprinsă între 15 noiembrie 2004 și 20 ianuarie 2006, mai multe întreprinderi, printre care nu figurează și recurentele, au solicitat să beneficieze de imunitate la amenzi sau de reducerea cuantumului acestora.

- 8 Prin scrisoarea din 31 iulie 2007, recurentele au adresat Comisiei observațiile lor cu privire la comunicarea privind obiecțiunile din 26 martie 2007.
- 9 În urma unei audieri desfășurate în intervalul 12-14 noiembrie 2007 și a transmiterii, la 9 iulie 2009, a unei scrisori de prezentare a faptelor, prin care erau atenționate cu privire la anumite probe pe care intenționa să se întemeieze în cadrul adoptării unei decizii finale, la 23 iunie 2010, Comisia a adoptat decizia în litigiu.
- 10 În decizia în litigiu, Comisia a considerat că încălcarea constatată consta, în primul rând, în coordonarea de către fabricanții de produse și accesorii pentru baie a creșterilor de prețuri anuale și a altor elemente de stabilire a prețurilor, cu ocazia unor reuniuni regulate desfășurate în cadrul unor asociații naționale profesionale, în al doilea rând, în stabilirea sau în coordonarea prețurilor cu ocazia unor evenimente specifice precum creșterea costului cu materiile prime, introducerea euro și instituirea taxării rutiere în Germania și, în al treilea rând, în divulgarea și în schimbul de informații comerciale sensibile. Aceste practici s-ar fi conformat unui model recurent care s-a dovedit a fi același în cele șase state membre vizate de investigația Comisiei. Stabilirea prețurilor în sectorul produselor și accesoriilor pentru baie ar fi urmat un ciclu anual, mai precis fabricanții ar fi stabilit propriile bareme de prețuri, care rămâneau în general în vigoare timp de un an și serveau drept bază pentru relațiile comerciale cu distribuitorii cu ridicata.
- 11 Comisia a constatat de asemenea că practicile descrise mai sus făceau parte dintr-un plan global care urmărea restrângerea concurenței dintre destinatarii deciziei în litigiu și prezentau caracteristicile unei încălcări unice și continue, al cărei domeniu de aplicare acoperea trei subgrupe de produse, mai precis robinetele, cabinele de duș și accesoriiile acestora, precum și produsele ceramice (denumite în continuare „cele trei subgrupe de produse”), și cuprindea teritoriile belgian, german, francez, italian, neerlandez și austriac. În ceea ce privește organizarea înțelegerii, Comisia a evidențiat existența unor asociații naționale profesionale care aveau membri a căror activitate privea toate cele trei subgrupe de produse, pe care le-a numit „organisme de coordonare”, a unor asociații naționale profesionale care aveau membri a căror activitate privea cel puțin două dintre cele trei subgrupe de produse, asociații pe care le-a numit „asociații multiprodus”, precum și a unor asociații specializate care aveau membri a căror activitate privea una dintre cele trei subgrupe de produse. În sfârșit, Comisia a constatat prezența unui grup central de întreprinderi care au participat la înțelegeri în diferite state membre și în cadrul organismelor de coordonare și al asociațiilor multiprodus.
- 12 În ceea ce privește participarea recurentelor la încălcarea constatată, în primul rând, Comisia a arătat că, deși fuseseră în principal fabricanți de produse ceramice pe durata încălcării, acestea cunoscuseră totuși diferitele game de produse care făceau obiectul încălcării, ținând seama de participarea lor la reuniunile coluzive ale organismului de coordonare în Germania, IndustrieForum Sanitär, fost Freundeskreis der deutschen Sanitärindustrie (denumit în continuare „IFS”), care acoperea cele trei subgrupe de produse. În al doilea rând, în ceea ce privește întinderea geografică a înțelegerii, Comisia a considerat că, în perioadele participării lor la aceasta, recurentele luaseră parte în mod direct la încălcarea constatată pe teritoriile belgian, german și francez, în calitate de membre ale IFS, ale Fachverband Sanitärkeramische Industrie, organism de coordonare al asociației specializate în subgrupa de produse ceramice în Germania (denumit în continuare „FSKI”), ale Vitreous China-group, asociația specializată în subgrupa de produse ceramice în Belgia (denumită în continuare „VCG”), și ale Association française des industries de céramique sanitaire, asociație specializată în subgrupa de produse ceramice în Franța (denumită în continuare „AFICS”). Ea a apreciat că mai multe indicii obiective arătau că recurentele putuseră avea în mod rezonabil îndoieli cu privire la

întinderea geografică a încălcării constatate nu numai pe teritoriile belgian, german și francez, ci și pe teritoriile italian și austriac. În ceea ce privește teritoriul neerlandez, Comisia a precizat că nu considera că existase o înțelegere în Țările de Jos după anul 1999.

- 13 În vederea calculării amenzii aplicate fiecărei întreprinderi, Comisia s-a întemeiat pe Orientările privind calcularea amenzilor aplicate în temeiul articolului 23 alineatul (2) litera (a) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 (JO 2006, C 210, p. 2, Ediție specială, 08/vol. 4, p. 264, denumite în continuare „Orientările din 2006”). Ea a stabilit quantumul de bază al amenzii precizând că acest calcul se baza, pentru fiecare întreprindere, pe vânzările sale pentru fiecare stat membru în cauză, multiplicat cu numărul de ani de participare la încălcarea constatată în fiecare stat membru și pentru subgrupa de produse în cauză, astfel încât se ținuse seama de faptul că anumite întreprinderi își desfășurau activitățile doar în anumite state membre sau doar în una dintre cele trei subgrupe de produse.
- 14 În ceea ce privește gravitatea încălcării, Comisia a stabilit rata coeficientului la 15 %, ținând seama de patru criterii de apreciere a încălcării menționate, și anume natura acțiunilor imputate, cotele de piață combinate, întinderea geografică a încălcării și punerea în aplicare a acesteia. În plus, ea a stabilit coeficientul multiplicator care trebuia aplicat, potrivit duratei încălcării, quantumului de bază determinat pentru recurente la 4,33 pentru Germania, la 3 pentru Belgia și la 0,66 pentru Franța. În sfârșit, pentru a descuraja întreprinderile în discuție să participe la practicile coluzive care fac obiectul deciziei în litigiu, ea a decis să majoreze quantumul de bază al amenzii prin aplicarea unui coeficient suplimentar de 15 %.
- 15 După ce a stabilit quantumul de bază, Comisia a examinat existența unor circumstanțe agravante sau atenuante de natură să justifice o ajustare a acestui quantum. Ea nu a reținut nicio circumstanță agravantă sau atenuantă în privința recurentelor și, după aplicarea plafonului de 10 % din cifra de afaceri, quantumul amenzii aplicate recurentelor la articolul 2 din decizia în litigiu a fost de 29 266 325 de euro.

Procedura în fața Tribunalului și hotărârea atacată

- 16 Prin cererea introductivă depusă la grefa Tribunalului la 2 septembrie 2010, recurentele au formulat o acțiune având ca obiect anularea în parte a deciziei în litigiu, invocând nouă motive.
- 17 Primele șase motive urmăreau obținerea anulării în parte a deciziei în litigiu și se întemeiau, primul, pe o încălcare a cerințelor aplicabile în materie de probațiune cu privire la o încălcare a articolului 101 alineatul (1) TFUE, al doilea, pe de o parte, pe o încălcare a dreptului la apărare al recurentelor și, pe de altă parte, pe o eroare de apreciere în ceea ce privește pretinsa participare a recurentelor la o înțelegere multiproduct în sectorul produselor și accesoriilor pentru baie, al treilea, pe o eroare de apreciere în ceea ce privește pretinsa participare a recurentelor la o încălcare a normelor de concurență în sectorul produselor ceramice în Germania, al patrulea, pe o eroare de apreciere în ceea ce privește pretinsa participare a recurentelor la o concertare referitoare la prețuri în Belgia și în Franța, al cincilea, pe o eroare de apreciere în ceea ce privește calificarea practicilor în cauză drept încălcare unică și continuă și, respectiv, al șaselea, pe încălcarea dreptului de a fi ascultat ca urmare a duratei procedurii administrative între audierea recurentelor și adoptarea deciziei în litigiu.
- 18 Al șaptelea motiv era întemeiat pe nelegalitatea dispozițiilor articolului 23 alineatele (2) și (3) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 și ale Orientărilor din 2006 și cuprindea două excepții de nelegalitate.
- 19 Al optulea și al nouălea motiv, invocate cu titlu subsidiar, urmăreau obținerea unei reduceri a quantumului amenzii și se întemeiau, al optulea, pe neluarea în considerare, pentru a stabili quantumul de bază al amenzii, a gravității reduse a participării lor în raport cu cea a celorlalți

participanți la încălcarea constatată și, respectiv, al nouălea, pe caracterul disproporționat al cuantumului final al amenzii care le-a fost aplicată, în urma aplicării plafonului de 10 % din cifra de afaceri.

- 20 Prin hotărârea atacată, Tribunalul nu a admis decât în parte, la punctul 338 din hotărârea atacată, al doilea-al patrulea motiv, examinate în lumina primului motiv, statuând că Comisia a săvârșit o eroare de apreciere prin faptul că a concluzionat că recurentele participaseră la încălcarea constatată pe teritoriile italian, neerlandez și austriac. În consecință, Tribunalul a admis în parte, la punctele 352-357 din hotărârea atacată, concluziile prezentate prin care se urmărea, cu titlu principal, anularea în parte a deciziei în litigiu.
- 21 În ceea ce privește concluziile prezentate cu titlu subsidiar, prin care se urmărea reducerea cuantumului amenzii aplicate recurentelor, Tribunalul a respins, în primul rând, ca nefondate, la punctele 376 și 384 din hotărârea atacată, al optulea și al nouălea motiv, prin care recurentele subliniau că metoda de calculare a cuantumului de bază al amenzii nu respecta principiile egalității de tratament și individualizării pedepselor, iar cuantumul final al amenzii aplicate era disproporționat și inegalitar.
- 22 În al doilea rând, în temeiul competenței sale de fond, acesta a considerat, la punctele 385 și 386 din hotărârea atacată, că nu se justifica reducerea cuantumului amenzii de 29 266 325 de euro aplicate recurentelor și că acest quantum constituia o sancțiune adecvată în raport cu durata și cu gravitatea încălcării în discuție.

Concluziile părților

- 23 Recurentele solicită Curții:
- anularea hotărârii atacate în măsura în care acțiunea lor a fost respinsă;
 - declararea ca nule și neavenite, conform articolului 263 al patrulea paragraf TFUE, a articolului 1 alineatul (1) și a articolelor 2 și 3 din decizia în litigiu în măsura în care le privesc;
 - cu titlu subsidiar, anularea sau reducerea în mod considerabil a cuantumului amenzii;
 - cu titlu foarte subsidiar, anularea hotărârii atacate și trimiterea cauzei la Tribunal spre rejudecare în conformitate cu aprecierea juridică a Curții și
 - obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată.
- 24 Comisia solicită Curții:
- respingerea recursului și
 - obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată.

Cu privire la recurs

- 25 În susținerea recursului, recurentele invocă șase motive.

Cu privire la primul motiv

- 26 Prin intermediul primului motiv, care cuprinde două aspecte, recurentele invocă o încălcare a articolului 31 din Regulamentul nr. 1/2003, a prezumției de nevinovăție și a dreptului la un proces echitabil, garantat de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și de Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare „CEDO”), rezultând din refuzul de a efectua un control de fond, precum și o încălcare a obligației de motivare.

Cu privire la primul aspect al primului motiv

– Argumentația părților

- 27 Prin intermediul primului aspect al primului motiv, care se referă în special la punctele 48, 55, 98, 109, 113, 132, 146, 192, 195, 201, 293 și 308 din hotărârea atacată, recurentele susțin că Tribunalul a încălcat articolul 31 din Regulamentul nr. 1/2003 prin refuzul de a realiza un control de fond al constatărilor de fapt și de drept efectuate de Comisie în decizia în litigiu.
- 28 Acestea consideră că Tribunalul s-a mulțumit să controleze dacă au criticat Comisia în mod întemeiat pentru că ar fi săvârșit o eroare de apreciere. Din cuprinsul mai multor puncte din hotărârea atacată ar rezulta că Tribunalul nu era dispus să controleze decizia în litigiu din punct de vedere juridic și material decât în măsura în care sunt formulate critici concrete și se dovedește, în același timp, că constatările din decizia menționată sunt false. În lipsa unei asemenea probe, Tribunalul ar fi considerat constatările în cauză ale Comisiei ca nefiind repuse în discuție, chiar dacă au fost contestate în mod expres. Astfel, Tribunalul s-ar fi întemeiat pe o prezumție de exactitate a constatărilor materiale și de temeinicie a argumentelor Comisiei. Tribunalul ar fi evitat, așadar, să efectueze un control al tuturor elementelor deciziei în litigiu și ar fi renunțat la posibilitatea de a substitui aprecierea Comisiei cu propria apreciere. În ceea ce privește constatările juridice, în conformitate cu principiul *iura novit curia*, Tribunalul ar fi fost obligat să facă el însuși calificările juridice, iar nu doar să verifice dacă Comisia săvârșise erori în acest sens.
- 29 La rândul său, Comisia subliniază că controlul de fond nu se referă decât la sancțiunea aplicată, completând controlul de legalitate al acesteia. Controlul de fond nu ar avea funcția de a înlocui controlul de legalitate, astfel încât Tribunalul să fie obligat, la cerere, să substituie aprecierea Comisiei cu propria apreciere, atât în ceea ce privește constatarea faptelor, cât și în ceea ce privește calificarea lor juridică. Tribunalul ar fi constatat în mod întemeiat că un control de fond nu echivala cu un control din oficiu.

– Aprecierea Curții

- 30 Potrivit jurisprudenței constante, controlul de legalitate instituit la articolul 263 TFUE implică faptul că instanța Uniunii exercită un control atât de drept, cât și de fapt asupra deciziei atacate în raport cu argumentele invocate de reclamant și are competența de a aprecia probele, de a anula decizia menționată și de a modifica cuantumul amenzilor (a se vedea Hotărârea din 10 iulie 2014, Telefónica și Telefónica de España/Comisia, C-295/12 P, EU:C:2014:2062, punctul 53, precum și jurisprudența citată).
- 31 Controlul de legalitate este completat de competența de fond care este recunoscută instanței Uniunii la articolul 31 din Regulamentul nr. 1/2003, conform articolului 261 TFUE. Această competență autorizează instanța, dincolo de simplul control al legalității sancțiunii, să substituie aprecierea

Comisiei cu propria apreciere și, în consecință, să anuleze, să reducă sau să majoreze amenda sau penalitatea cu titlu cominatoriu aplicată (a se vedea Hotărârea din 8 decembrie 2011, Chalkor/Comisia, C-386/10 P, EU:C:2011:815, punctul 63 și jurisprudența citată).

- 32 Or, exercitarea acestei competențe de fond nu echivalează însă cu un control din oficiu, iar procedura este în contradictoriu. Sarcina de a invoca motive împotriva deciziei atacate și de a prezenta elemente de probă în susținerea acestor motive revine în principiu reclamantului (a se vedea Hotărârea din 18 decembrie 2014, Comisia/Parker Hannifin Manufacturing și Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, punctul 76, precum și jurisprudența citată).
- 33 În această privință, trebuie subliniat că lipsa unui control din oficiu asupra întregii decizii atacate nu încalcă principiul protecției jurisdicționale efective. Astfel, nu este indispensabil în vederea respectării acestui principiu ca Tribunalul, care este, desigur, ținut să răspundă la motivele invocate și să exercite un control atât de drept, cât și de fapt, să aibă obligația de a efectua din oficiu o nouă cercetare judecătorească completă a dosarului (a se vedea Hotărârea din 8 decembrie 2011, Chalkor/Comisia, C-386/10 P, EU:C:2011:815, punctul 66).
- 34 În lumina acestei jurisprudențe trebuie examinat primul aspect al primului motiv.
- 35 Trebuie arătat că recurențele susțin în esență că exercitarea eronată de către Tribunal a controlului jurisdicțional, în special refuzul acestuia de a efectua un control de fond al constatărilor de fapt și de drept făcute de Comisie în cadrul deciziei în litigiu, are drept consecință concluzii eronate în cuprinsul mai multor puncte din hotărârea atacată.
- 36 Or, din jurisprudența citată la punctele 30-33 din prezenta hotărâre reiese că, în primul rând, competența de fond privește numai sancțiunea aplicată, iar nu totalitatea deciziei în litigiu, și, în al doilea rând, nici competența de fond, nici controlul de legalitate nu echivalează cu controlul din oficiu și, prin urmare, nu impun Tribunalului să procedeze din oficiu la o nouă cercetare judecătorească, completă, a dosarului, independent de criticile formulate de reclamantă.
- 37 Dat fiind că primul aspect al primului motiv se bazează pe o prezumție eronată potrivit căreia Tribunalul era obligat să efectueze un control din oficiu al totalității deciziei în litigiu, acesta trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la al doilea aspect al primului motiv

– Argumentația părților

- 38 Prin intermediul celui de al doilea aspect al primului motiv, care se referă la punctele 275, 285, 359 și 360 din hotărârea atacată, recurențele îi impută Tribunalului că s-a limitat să examineze consecințele nelegalității parțiale a deciziei în litigiu și a argumentelor invocate cu privire la amendă, fără a efectua o apreciere autonomă și liberă ținând seama de toate împrejurările speței. Pentru acest motiv, Tribunalul și-ar fi încălcat obligația privind controlul de fond, astfel cum este prevăzută aceasta la articolul 31 din Regulamentul nr. 1/2003, potrivit căreia trebuie să ia o decizie discreționară autonomă cu privire la amendă, având în vedere toate împrejurările de fapt și fără a se limita la conținutul dosarului. Or, prin neexaminarea tuturor etapelor de calcul, prin nemotivarea rezultatului unei astfel de examinări, precum și prin neexaminarea proporționalității amenzii și nici a compatibilității sale cu principiul egalității de tratament în raport cu amenzile impuse în procedurile paralele, Tribunalul ar fi săvârșit o încălcare a obligației sale privind controlul de fond, precum și a obligației sale de motivare.

39 Comisia arată că recurente consideră în mod eronat că Tribunalul ar fi trebuit să se pronunțe cu privire la motive care nu au fost invocate sau care nu au fost concretizate de recurente. În plus, în ceea ce privește cuantumul amenzii, simplul fapt că Tribunalul ar fi fost inspirat de Orientările din 2006 și ar fi verificat aplicarea acestora nu ar repune în discuție temeinicia hotărârii atacate.

– Aprecierea Curții

40 Este cert că Tribunalul este abilitat, dincolo de simplul control al legalității amenzilor stabilite de Comisie, să substituie aprecierea Comisiei cu propria apreciere și, în consecință, să anuleze, să reducă sau să majoreze amenda ori penalitatea cu titlu cominatoriu aplicată (a se vedea Hotărârea din 22 noiembrie 2012, E.ON Energie/Comisia, C-89/11 P, EU:C:2012:738, punctul 124 și jurisprudența citată).

41 Pentru a respecta cerințele unui control de fond în sensul articolului 47 din cartă în ceea ce privește amenda, instanța Uniunii este obligată, în exercitarea competențelor prevăzute la articolele 261 și 263 TFUE, să examineze orice critică, de drept sau de fapt, prin care se urmărește să se demonstreze că cuantumul amenzii nu este adecvat în raport cu gravitatea și cu durata încălcării (a se vedea Hotărârea din 18 decembrie 2014, Comisia/Parker Hannifin Manufacturing și Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, punctul 75, precum și jurisprudența citată).

42 Cu toate acestea, după cum reiese din jurisprudența constantă amintită la punctul 32 din prezenta hotărâre, exercitarea competenței de fond nu echivalează cu un control din oficiu, iar procedura este în contradictoriu. Sarcina de a invoca motive împotriva deciziei atacate și de a prezenta elemente de probă în susținerea acestor motive revine în principiu reclamantului.

43 Prin urmare și contrar celor susținute de recurente, cu excepția motivelor de ordine publică, Tribunalului îi revine sarcina nu de a efectua o examinare *ex officio*, independent de motivele concrete invocate de reclamant, și de a lua o decizie discreționară autonomă cu privire la amenda stabilită de Comisie, ci de a se pronunța asupra motivelor care i-au fost prezentate de reclamant.

44 Cu privire la argumentul recurentelor potrivit căruia Tribunalul a omis să își motiveze examinarea cuantumului amenzii care le-a fost aplicată, Tribunalul a constatat, mai întâi, la punctul 362 din hotărârea atacată, că anularea deciziei în litigiu în ceea ce privește încălcarea în Italia, în Țările de Jos și în Austria nu poate conduce la modificarea acestei amenzi, din moment ce Comisia nu a luat în considerare, în scopul calculării cuantumului amenzii menționate, vânzările efectuate de recurente în Italia, în Țările de Jos și în Austria, ci numai pe cele efectuate în Belgia, în Germania și în Franța.

45 În continuare, Tribunalul a examinat, la punctele 368-376 din hotărârea atacată, motivul întemeiat pe erorile pretins săvârșite de Comisie în cadrul calculului cuantumului de bază al amenzii aplicate, în special al celui privind stabilirea ratei de 15 % în temeiul coeficientului referitor la „gravitatea încălcării”. Acesta a concluzionat de aici că, dat fiind că încălcarea unică și continuă săvârșită în cursul mai multor ani pe teritoriile celor trei state membre în cauză și care consta în stabilirea periodică a prețurilor figura printre cele mai grave încălcări, o rată de 15 % în temeiul coeficientului referitor la „gravitatea încălcării” trebuie considerată ca fiind un quantum adecvat, în special având în vedere faptul că ratele prevăzute pentru acest tip de încălcare variază între 0 % și 30 %.

46 În sfârșit, Tribunalul a examinat, la punctele 377-384 din hotărârea atacată, motivul întemeiat pe caracterul pretins disproportionat și inegalitar al amenzii aplicate din cauza cuantumului său, care este echivalentul a 10 % din cifrele de afaceri anuale ale recurentelor. Acesta a concluzionat că, având în vedere jurisprudența constantă, aplicarea unui plafon de 10 % din cifra de afaceri nu încalcă principiile proporționalității și egalității de tratament.

- 47 În această privință, potrivit unei jurisprudențe constante, obligația de motivare nu impune Tribunalului să realizeze o expunere care să urmeze în mod exhaustiv și unul câte unul toate raționamentele formulate de părțile în litigiu. Prin urmare, motivarea poate fi implicită, cu condiția să permită persoanelor interesate să cunoască motivele pentru care Tribunalul nu a admis argumentele lor, iar Curții să dispună de elemente suficiente pentru a-și exercita controlul (a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2013, *Gosselin Group/Comisia*, C-429/11 P, nepublicată, EU:C:2013:463, punctul 53 și jurisprudența citată).
- 48 În aceste condiții, trebuie să se constate că Tribunalul a efectuat o evaluare detaliată a motivelor referitoare la cuantumul amenzii aplicate de Comisie și și-a motivat suficient examinarea în acest sens.
- 49 În plus, îi revine Tribunalului obligația de a examina caracterul adecvat al cuantumului unei amenzi și, în principiu, atunci când se pronunță cu privire la chestiuni de drept în cadrul unui recurs, Curtea nu are competența de a substitui, pentru motive de echitate, aprecierea Tribunalului cu propria apreciere atunci când acesta se pronunță, în exercitarea competenței sale de fond, asupra cuantumului amenzilor aplicate unor întreprinderi ca urmare a încălcării de către acestea a dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 4 septembrie 2014, *YKK și alții/Comisia*, C-408/12 P, EU:C:2014:2153, punctul 29, precum și jurisprudența citată).
- 50 În consecință, al doilea aspect al primului motiv, precum și primul motiv în întregime sunt nefondate.

Cu privire la al doilea motiv

- 51 Al doilea motiv, care cuprinde două aspecte, este întemeiat pe o încălcare a articolului 263 TFUE și a dreptului la o cale de atac efectivă prevăzut la articolul 47 primul paragraf din cartă ca urmare a unei examinări insuficiente a constatărilor Comisiei în cadrul controlului de legalitate și a unei depășiri a limitelor acestui control.

Cu privire la primul aspect al celui de al doilea motiv

– Argumentația părților

- 52 Prin intermediul primului aspect al celui de al doilea motiv, recurențele susțin că Tribunalul a încălcat articolul 263 TFUE și dreptul la o cale de atac efectivă prin faptul că le-a impus, în cadrul controlului de legalitate, printre altele, la punctele 98, 146, 195, 293 și 308 din hotărârea atacată, cerințe exagerate în materie de obligație de susținere a pretențiilor și de sarcină a probei. Acesta ar fi trebuit să verifice dacă Comisia a interpretat în mod corect elementele de probă invocate și dacă concluziile trase din acestea sunt justificate. În această privință, nu ar putea exista o prezumție a exactității concluziilor Comisiei sau a aprecierilor juridice ale acesteia. Tribunalul le-ar fi impus recurențelor sarcina probei înainte de a efectua propria apreciere a seriei de indicii. Nu i se poate cere unui reclamant să furnizeze probe contrare în ceea ce privește afirmațiile Comisiei cât timp aceasta din urmă nu a invocat elemente de probă în susținerea afirmațiilor sale din decizia în litigiu.
- 53 Recurențele concluzionează că, prin respingerea argumentației lor, la punctele 134, 138, 141, 144, 146, 187, 252, 293 și 308 din hotărârea atacată, făcând trimitere la o presupusă sarcină a probei care le revine, Tribunalul și-a exercitat în mod insuficient controlul de legalitate și astfel a încălcat articolul 263 TFUE și dreptul la o cale de atac efectivă.
- 54 În ceea ce privește pretinsa existență a unei „prezumții de corectitudine”, Comisia subliniază că din jurisprudență rezultă că, atunci când Comisia se întemeiază pe elemente de probă care sunt în principiu suficiente pentru a demonstra o încălcare, revine întreprinderii în cauză sarcina de a stabili

corespunzător cerințelor legale, pe de o parte, dacă împrejurarea pe care o invocă există și, pe de altă parte, că această împrejurare pune în discuție valoarea probantă a elementelor de probă pe care se întemeiază Comisia.

55 Spre deosebire de recurente, Comisia apreciază că a întemeiat decizia în litigiu pe elemente de probă coresponzător cerințelor legale și că le revenea recurenților sarcina de a identifica elementele contestate, de a formula critici și de a prezenta probe în această privință. Întrucât această cerință de natură procedurală nu se opune sarcinii probei care îi revine Comisiei, primul aspect al celui de al doilea motiv ar trebui să fie respins.

– Aprecierea Curții

56 Rezultă dintr-o jurisprudență constantă că părții sau autorității care invocă o încălcare a normelor privind concurența îi revine sarcina de a demonstra existența acesteia și că întreprinderea sau asocierea de întreprinderi care invocă un mijloc de apărare împotriva constatării unei încălcări a acestor norme are obligația de a demonstra că sunt îndeplinite condițiile de aplicare a normei pe care se întemeiază acest mijloc de apărare, astfel încât autoritatea menționată va trebui, așadar, să recurgă la alte elemente de probă (a se vedea Hotărârea din 17 iunie 2010, Lafarge/Comisia, C-413/08 P, EU:C:2010:346, punctul 29 și jurisprudența citată).

57 Deși, potrivit acestor principii, sarcina probei revine fie Comisiei, fie întreprinderii sau asocierii în cauză, elementele de fapt pe care o parte le invocă pot fi de natură să oblige cealaltă parte să furnizeze o explicație sau o justificare, în lipsa căreia se poate concluziona că au fost respectate normele în materie de sarcină a probei (a se vedea Hotărârea din 17 iunie 2010, Lafarge/Comisia, C-413/08 P, EU:C:2010:346, punctul 30 și jurisprudența citată).

58 În plus, în cadrul unei căi de atac jurisdicționale, reclamantul trebuie să identifice elementele contestate din decizia atacată, să formuleze critici în această privință și să aducă probe care pot consta în indicii serioase, prin care să se urmărească demonstrarea temeiniciei criticilor sale (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 decembrie 2011, KME Germany și alții/Comisia, C-272/09 P, EU:C:2011:810, punctul 105).

59 În speță trebuie să se constate că Tribunalul a amintit, în primul rând, la punctele 90-92 din hotărârea atacată, jurisprudența referitoare la noțiunea „încălcare unică și continuă”. În al doilea rând, acesta a amintit, la punctele 93-108 din hotărârea menționată, normele în materie de administrare a probelor aplicabile în cadrul procedurilor de constatare a încălcării articolului 101 alineatul (1) TFUE.

60 Mai precis, sprijinindu-se pe jurisprudența constantă a Curții, Tribunalul a constatat, la punctul 97 din hotărârea atacată, că, din moment ce Comisia a putut dovedi că o întreprindere a participat la reuniuni cu caracter vădit anticoncurențial, Tribunalul putea să aprecieze fără a răsturna în mod necorespunzător sarcina probei sau fără a încălca prezumția de nevinovăție că revenea acestei întreprinderi sarcina de a furniza o altă explicație cu privire la conținutul acestor reuniuni. În plus, Tribunalul a amintit, la punctul 98 din hotărârea menționată, că întreprinderea respectivă era obligată nu numai să invoce o împrejurare care pune în discuție valoarea probantă a elementelor de probă pe care se întemeiază Comisia, ci și să facă proba existenței împrejurării amintite și a faptului că aceasta pune în discuție valoarea probantă a elementelor de probă pe care se întemeiază Comisia.

61 Având în vedere că a verificat, la punctele 111-147 din hotărârea atacată, calificarea acțiunilor în discuție drept încălcare unică și continuă și, apreciind că Comisia putea în mod întemeiat ajunge la o asemenea calificare, a cerut ca recurențele să facă dovada împrejurărilor care repun în discuție concluziile Comisiei cu privire la această calificare, Tribunalul nu a încălcat normele privind sarcina probei.

62 Reiese din cele care precedă că primul aspect al celui de al doilea motiv este nefondat.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al doilea motiv

– Argumentația părților

63 Prin intermediul celui de al doilea aspect al celui de al doilea motiv, recurentele afirmă că Tribunalul a depășit limitele controlului de legalitate prin faptul că a efectuat un control de fond unilateral în detrimentul lor. Ele susțin că Tribunalul a acționat în afara constatărilor Comisiei din decizia în litigiu și a depășit limitele controlului de legalitate prin recalificarea faptelor pe care Comisia le calificase în mod eronat din punct de vedere juridic.

64 În special, în primul rând, la punctul 213 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi recalificat calificarea efectuată de Comisie în decizia în litigiu în ceea ce privește practica schimbului de informații și ar fi transformat-o într-un acord multiproductiv privind prețurile. În al doilea rând, la punctele 261, 311 și 312 din hotărârea menționată, acesta ar fi atribuit o valoare probantă ridicată participării reclamantelor la reuniuni care nu au făcut obiectul unei examinări în cadrul deciziei în litigiu. În al treilea rând, la punctele 235, 239 și 298 din aceeași hotărâre, Tribunalul ar fi reținut o încercare de a ajunge la un acord ca reprezentând deja o încălcare a articolului 101 TFUE, respingând argumentul recurentelor prin care se susține că elementele de probă nu demonstau existența unor acorduri încheiate cu ocazia evenimentelor în cauză. Astfel, Tribunalul ar fi plecat de la principiul că o „încercare de a ajunge la un acord” constituie deja o practică concertată și ar fi reținut aceasta în sarcina recurentelor. Prin urmare, Tribunalul ar fi recalificat faptele în raport cu calificarea Comisiei și ar fi depășit limitele controlului de legalitate.

65 Comisia subliniază, mai întâi, cu privire la reuniunile contestate, că Tribunalul nu a examinat în niciun moment cele trei reuniuni în cauză. În ceea ce privește, în continuare, pretinsa recalificare drept acord a schimbului de informații, chiar presupunând că ar fi demonstrată, acest element nu poate conduce la anulare la hotărârea atacată, dat fiind obiectul anticoncurențial al acestor reuniuni. Noțiunile „acord” și „practică concertată” ar cuprinde forme de coluziune care au aceeași natură și nu se disting decât prin intensitatea lor și prin formele sub care se manifestă. Așadar, potrivit acestei instituții, este suficient să se facă dovada oricăreia dintre aceste noțiuni pentru a demonstra o încălcare a articolului 101 TFUE. În sfârșit, recalificarea pretins nelegală a deciziei în litigiu pe care ar fi efectuat-o Tribunalul la punctele 235, 239 și 298 din hotărârea atacată nu ar fi decât o simplă supoziție a recurentelor.

66 Prin urmare, potrivit Comisiei, trebuie să se respingă al doilea aspect al celui de al doilea motiv și acest motiv în întregime.

– Aprecierea Curții

67 Mai întâi, în ceea ce privește argumentul recurentelor potrivit căruia Tribunalul ar fi depășit limitele controlului de legalitate prin recalificarea faptelor pe care Comisia le-a calificat în mod eronat din punct de vedere juridic, mai precis potrivit căruia acesta ar fi recalificat drept acord practicile de schimb de informații cu privire la prețuri, trebuie să se constate că se poate deduce în mod clar din cuprinsul punctelor 211 și 212 din hotărârea atacată, având în vedere jurisprudența citată în acestea, că Tribunalul a făcut referire la practica schimbului de informații ca practică concertată. Nu i se poate reproșa acestuia, pentru simplul fapt că termenul „acord” figurează la punctul 213 din hotărârea menționată, că a recalificat comportamentul imputat recurentelor.

- 68 Pe de altă parte, noțiunile „acord” și „practică concertată”, în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE, cuprind, din punct de vedere subiectiv, forme de coluziune care au aceeași natură și nu se disting decât prin intensitatea lor și prin formele sub care se manifestă. Prin urmare, în orice caz, este suficient să se facă dovada elementelor constitutive ale oricăreia dintre aceste forme de încălcare prevăzute de dispoziția menționată pentru ca aceasta să se aplice în orice ipoteză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2013, Solvay Solexis/Comisia, C-449/11 P, nepublicată, EU:C:2013:802, punctul 52 și jurisprudența citată).
- 69 În continuare, în ceea ce privește argumentul potrivit căruia, la punctele 261, 311 și 312 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi atribuit o valoare probantă ridicată anumitor elemente de probă referitoare la participarea recurentelor la reuniuni care nu au făcut obiectul unei examinări în cadrul deciziei în litigiu, trebuie să se constate că reiese, pe de o parte, din modul de redactare a punctelor 206 și 264 din hotărârea atacată că Tribunalul s-a referit la listele reuniunilor care figurează în anexele 1 și 4 la decizia în litigiu și, respectiv, pe de altă parte, că punctele 261 și 311 din hotărârea menționată enumeră toate reuniunile care figurează în listele respective. Or, deși Tribunalul menționează, la punctele 264, 311 și 312 din hotărârea atacată, reuniunile IFS din 14 noiembrie 2001 și pe cele ale FSKI din 23 ianuarie 2002 și din 5 iulie 2002, contrar celor susținute de recurente, acesta nu a examinat reuniunile respective și nu a atribuit o valoare probantă ridicată elementelor de probă referitoare la reuniunile menționate. În plus, deși aceleași reuniuni sunt menționate în lista completă a reuniunilor, care figurează la punctul 312 din hotărârea atacată, Tribunalul a stabilit, la punctul 313 din hotărârea menționată, că cvasitotalitatea – iar nu totalitatea – elementelor de probă susțin concluzia potrivit căreia recurentele au participat la încălcarea unică și continuă în discuție. Prin urmare, în realitate, Tribunalul nu s-a întemeiat pe reuniunile IFS din 14 noiembrie 2001 și pe cele ale FSKI din 23 ianuarie 2002 și din 5 iulie 2002 pentru a considera că Comisia făcuse dovada participării recurentelor la încălcare pe teritoriul german în perioada cuprinsă între 7 iulie 2000 și 9 noiembrie 2004.
- 70 În sfârșit, în ceea ce privește argumentul recurentelor potrivit căruia Tribunalul ar fi considerat în mod eronat, la punctele 235, 239 și 298 din hotărârea atacată, că o încercare de a ajunge la un acord constituie deja o încălcare a articolului 101 TFUE, trebuie amintit că noțiunea „practică concertată”, în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE, se referă la o formă de coordonare între întreprinderi care, fără să fi mers până la realizarea unei convenții propriu-zise, substituie în mod conștient riscurile concurenței cu o cooperare practică între acestea (a se vedea în acest sens Hotărârea din 8 iulie 1999, Comisia/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, punctul 115 și jurisprudența citată).
- 71 Astfel, criteriile de coordonare și de cooperare care constituie o „practică concertată”, în sensul aceleiași dispoziții, trebuiau să fie interpretate în lumina concepției inerente dispozițiilor din tratatul FUE privind concurența, potrivit căreia orice operator economic trebuie să stabilească în mod autonom politica pe care intenționează să o urmeze pe piața comună (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 octombrie 2015, AC-Treuhand/Comisia, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punctul 32 și jurisprudența citată).
- 72 Pe de altă parte, deși această cerință a autonomiei nu exclude dreptul operatorilor economici de a se adapta în mod inteligent la comportamentul constatat sau preconizat al concurenților lor, ea se opune totuși în mod riguros oricărui contact direct sau indirect între acești operatori, de natură fie să influențeze comportamentul pe piață al unui concurent actual sau potențial, fie să dezvăluie unui astfel de concurent comportamentul pe care operatorul în cauză este decis sau preconizează să îl adopte el însuși pe piață, atunci când contactele au ca obiect sau ca efect realizarea unor condiții de concurență care nu ar corespunde condițiilor normale de pe piața relevantă, ținând seama de natura produselor sau a prestațiilor furnizate, de importanța și de numărul întreprinderilor, precum și de volumul pieței respective (a se vedea Hotărârea din 8 iulie 1999, Comisia/Anic Partecipazioni, C-49/92 P, EU:C:1999:356, punctul 117 și jurisprudența citată).

- 73 Rezultă de aici că, în consecință, contactul care constă într-o încercare de a ajunge la un acord privind prețurile constituie o practică concertată interzisă de articolul 101 alineatul (1) TFUE (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2013, Solvay/Comisia, C-455/11 P, nepublicată, EU:C:2013:796, punctul 40).
- 74 Prin urmare, al doilea aspect al celui de al doilea motiv, precum și al doilea motiv în întregime trebuie să fie respinse ca nefondate.

Cu privire la al treilea motiv

Argumentația părților

- 75 În cadrul celui de al treilea motiv al lor, care cuprinde paisprezece aspecte ce trebuie să fie examinate împreună, recurente susțin că Tribunalul a denaturat conținutul dosarului în mai multe rânduri, în mod vădit și decisiv, și, în același timp, a săvârșit erori de drept și încălcări ale principiilor recunoscute referitoare la administrarea probelor.
- 76 Recurente consideră că, în primul rând, Tribunalul a denaturat, la punctul 87 din hotărârea atacată, cererile de măsuri de cercetare judecătorească ce figurează la punctul 117 din cererea introductivă și la punctul 24 din memoriul în replică, precum și expunerea lor în ședință. În al doilea rând, la punctul 119 din hotărârea menționată, Tribunalul ar fi denaturat anumite pasaje din decizia în litigiu, privind pretense discuții pe marginea creșterii prețurilor robinetelor în cadrul FSKI. În al treilea rând, la punctul 130 din aceeași hotărâre, Tribunalul ar fi denaturat considerentul (852) al deciziei în litigiu în ceea ce privește pretinsa apartenență a recurenților la mai multe asociații multiprodus. În al patrulea rând, la punctele 152-155 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi denaturat anumite pasaje din comunicarea privind obiecțiunile din 26 martie 2007 în raport cu motivul referitor la acordurile regulate privind prețurile în cadrul IFS. În al cincilea rând, la punctul 193 din hotărârea menționată, Tribunalul ar fi denaturat expunerea recurenților referitoare la primul motiv al acțiunii. În al șaselea rând, la punctul 208 din aceeași hotărâre, Tribunalul ar fi denaturat cererea de măsuri de cercetare judecătorească ce figurează la punctul 46 din cererea introductivă, privind audierea martorilor Schinle și Kook în legătură cu reuniunea IFS din 5 octombrie 2000. În al șaptelea rând, la punctul 213 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi denaturat elemente de probă și ar fi săvârșit o încălcare a principiilor administrării probelor în raport cu conținutul notelor colaboratorului Hansgrohe, domnul Schinle, referitoare la reuniunea IFS din 5 octombrie 2000. În al optulea rând, la punctul 218 din hotărârea menționată, Tribunalul ar fi denaturat elemente de probă în raport cu reuniunea IFS din 20 noiembrie 2002 și nu ar fi ținut seama de cererile de măsuri de cercetare judecătorească ce figurează la punctul 27 din memoriul în replică. În al nouălea rând, la punctul 230 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi denaturat cererile de măsuri de cercetare judecătorească ce figurează la punctele 57, 59 și 61 din cererea introductivă, precum și argumentația recurenților cu privire la creșterile de prețuri „cu ocazia unor evenimente specifice”. În al zecelea rând, la punctele 277-282 din hotărârea menționată, Tribunalul ar fi denaturat elementele de probă, argumentația recurenților și cererea de măsuri de cercetare judecătorească ce figurează la punctul 90 din cererea introductivă în raport cu reuniunea FSKI din datele de 7 și 8 iulie 2000. În al unsprezecelea rând, la punctul 299 și următoarele din aceeași hotărâre, Tribunalul ar fi denaturat conținutul procesului-verbal al reuniunii FSKI din 17 ianuarie 2003 în raport cu pretinsa concertare cu privire la taxarea rutieră și cu cererea de măsuri de cercetare judecătorească a recurenților care figurează la punctul 101 din cererea introductivă. În al doisprezecelea rând, la punctul 312 și următoarele din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi denaturat decizia în litigiu în raport cu valoarea probantă a elementelor de probă referitoare la reuniunea IFS din 24 aprilie 2001 și la reuniunile FSKI din 23 ianuarie 2002 și din 5 iulie 2002. În al treisprezecelea rând, la punctul 321 din hotărârea menționată, Tribunalul ar fi denaturat expunerea recurenților care figurează la punctul 110 din cererea introductivă și la punctul 43 din memoriul în replică prin faptul că a considerat, în mod eronat, că recurente nu au invocat niciun argument

referitor la reuniunea VCG din 30 octombrie 2001. În al paisprezecelea rând, la punctul 324 din aceeași hotărâre, el ar fi denaturat considerentul (572) și următoarele din decizia în litigiu în raport cu pretinsa imputare a unei concertări referitoare la prețuri pentru anul 2005 în cadrul AFICS.

- 77 În această privință, în cadrul celei de a șaptea și al celei de a douăsprezecea denaturări invocate de recurente, acestea se referă la o apreciere divergentă de către Tribunal a acelorași elemente de probă în prezenta cauză și în cauzele în care au fost pronunțate Hotărârea din 16 septembrie 2013, Villeroy & Boch și alții/Comisia (T-373/10, T-374/10, T-382/10 și T-402/10, nepublicată, EU:T:2013:455), precum și Hotărârea din 16 septembrie 2013, Keramag Keramische Werke și alții/Comisia (T-379/10 și T-381/10, nepublicată, EU:T:2013:457), în ceea ce privește, printre altele, conținutul și luarea în considerare, în scopul stabilirii existenței unor practici anticoncurențiale, a anumitor reuniuni la care ar fi participat recurentele.
- 78 Potrivit Comisiei, fiecare dintre aceste afirmații de denaturare trebuie respinsă, fie pentru că se bazează pe o înțelegere eronată a hotărârii atacate, fie pentru că pasajele criticate ale acestei hotărâri rămân fără efect și nu pot aduce atingere legalității hotărârii menționate sau chiar din cauza faptului că, în parte, prin cel de al treilea motiv, recurentele urmăresc în realitate o nouă apreciere a faptelor, fără ca o denaturare vădită săvârșită de Tribunal să fi fost dovedită.
- 79 În ceea ce privește în special denaturările invocate cu privire la cererile de cercetare judecătorească, Comisia arată că Tribunalul este singurul competent pentru a aprecia necesitatea completării informațiilor de care dispune și că faptul că o cerere a recurentelor nu a putut avea incidență asupra aprecierii Tribunalului și, în consecință, a fost respinsă nu înseamnă că această cerere a fost denaturată. În plus, elementul determinant ar fi nu atât aspectul dacă a fost vădit denaturată cererea de măsuri, cât aspectul dacă a fost vădit denaturată proba, fapt care nu a fost invocat de recurente. În orice caz, în ceea ce privește denaturarea elementelor de probă, aceasta ar trebui să fie vădită.
- 80 În concluzie, potrivit Comisiei, în hotărârea atacată, Tribunalul nu a depășit limitele unei aprecieri rezonabile a probelor, iar aceasta ar fi în concordanță cu cea făcută la punctul 133 din Hotărârea din 16 septembrie 2013, Keramag Keramische Werke și alții/Comisia (T-379/10 și T-381/10, nepublicată, EU:T:2013:457).

Aprecierea Curții

- 81 În primul rând, în ceea ce privește aspectele celui de al treilea motiv referitoare la măsurile de cercetare judecătorească, potrivit unei jurisprudențe constante, instanța Uniunii este competentă să decidă cu privire la necesitatea prezentării unui document, în funcție de circumstanțele litigiului, în conformitate cu dispozițiile regulamentului de procedură aplicabile măsurilor de cercetare judecătorească. În ceea ce privește Tribunalul, din dispozițiile coroborate ale articolului 49 și ale articolului 65 litera (b) din Regulamentul de procedură al acestuia, în versiunea aplicabilă la data hotărârii atacate, rezultă că solicitarea de prezentare a oricărui înscris sau mijloc material de probă referitor la cauză face parte dintre măsurile de cercetare judecătorească pe care le poate dispune Tribunalul în orice etapă a procedurii (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 octombrie 2003, Salzgitter/Comisia, C-182/99 P, EU:C:2003:526, punctul 41 și jurisprudența citată, Hotărârea din 2 octombrie 2003, Aristrain/Comisia, C-196/99 P, EU:C:2003:529, punctul 67 și jurisprudența citată, Hotărârea din 2 octombrie 2003, Ensidesa/Comisia, C-198/99 P, EU:C:2003:530, punctul 28 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea din 2 octombrie 2003, Corus UK/Comisia, C-199/99 P, EU:C:2003:531, punctul 67 și jurisprudența citată).
- 82 În consecință, întrucât Tribunalul a respins cererile recurentelor de audiere a martorilor considerând că măsurile respective nu sunt necesare, *primo*, având în vedere examinarea probelor care demonstrează existența încălcării unice și continue, la punctele 109-147 din hotărârea atacată, *secundo*, având în vedere constatarea de la punctul 213 din hotărârea menționată, potrivit căreia

notele Hansgrohe erau suficiente pentru a demonstra existența unui comportament ilicit cu ocazia reuniunii IFS din 5 octombrie 2000, *tertio*, având în vedere constatarea de la punctul 218 din aceeași hotărâre, potrivit căreia procesul-verbal al reuniunii IFS din 20 noiembrie 2002 demonstrează contactul direct între operatori economici, de natură să denatureze normele de concurență, *quarto*, având în vedere analiza răspunderii recurentelor pentru comportamentul anticoncurențial în contextul unor evenimente specifice, care figurează la punctele 231-253 din hotărârea atacată, *quinto*, având în vedere examinarea probelor care demonstrează natura ilicită a reuniunilor FSKI din datele de 7 și 8 iulie 2000, care figurează la punctele 275-284 din hotărârea menționată, și, *sexto*, având în vedere analiza de la punctele 296-306 din aceeași hotărâre, care rezultă din constatarea Tribunalului potrivit căreia s-a demonstrat o încercare de a se ajunge la un acord asupra consecințelor referitoare la creșterea prețurilor care decurg din instituirea unor taxe rutiere în Germania, cu ocazia reuniunilor FSKI din 17 ianuarie 2003 și din 4 iulie 2003, este necesar să se respingă al șaselea aspect al celui de al treilea motiv în întregime, precum și primul și al optulea-al unsprezecelea aspect ale acestui motiv în măsura în care acestea privesc măsurile de cercetare judecătorească.

- 83 În al doilea rând, în ceea ce privește aspectele celui de al treilea motiv referitoare la denaturările argumentației recurentelor, trebuie să se constate că, prin aceste aspecte, cu excepția afirmațiilor în sprijinul celui de al treisprezecelea aspect al acestui motiv, recurentele nu afirmă că Tribunalul ar fi omis să examineze motivele invocate în primă instanță, ci că acesta a interpretat și a rezumat argumentația lor în mod eronat.
- 84 Or, este suficient să se constate că, întrucât recurentele nu susțin că Tribunalul ar fi omis să examineze motivele invocate în primă instanță, problema dacă Tribunalul a rezumat în mod eronat argumentația recurentelor nu are incidență asupra soluționării prezentului litigiu și, prin urmare, trebuie să se respingă al cincilea și al zecelea aspect ale celui de al treilea motiv, în întregime, și primul și al nouălea aspect ale acestui motiv în măsura în care privesc denaturările argumentelor recurentelor (a se vedea în acest sens Hotărârea din 1 iulie 2010, Knauf Gips/Comisia, C-407/08 P, EU:C:2010:389, punctul 32).
- 85 În al treilea rând, în ceea ce privește al treisprezecelea aspect al celui de al treilea motiv, prin care recurentele susțin că Tribunalul a concluzionat în mod eronat că ele nu au invocat niciun argument cu privire la reuniunea VCG din 30 octombrie 2001, trebuie să se constate, pe de o parte, că, la punctul 316 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că recurentele nu contestă participarea lor la reuniunile unor asociații naționale profesionale pe teritoriile belgian și francez, dar contestă natura acțiunilor care au avut loc cu ocazia reuniunilor menționate. Astfel, recurentele susțineau că, din moment ce deciziile adoptate în cadrul fiecărei întreprinderi erau luate la nivelul societății-mamă, iar reprezentanții lor la aceste reuniuni nu dispuneau de nicio marjă de negociere, schimburile de informații cu privire la prețuri care au intervenit cu aceste ocazii nu puteau fi asimilate unei coordonări a creșterilor de prețuri și, prin urmare, nu aveau un obiect anticoncurențial. Pe de altă parte, la punctul 110 din cererea lor de anulare și la punctul 43 din memoriul lor în replică prezentate Tribunalului, invocate în susținerea prezentului recurs, recurentele au contestat formal existența unei concertări referitoare la prețuri cu ocazia reuniunii VCG din 30 octombrie 2001 în special pentru motivele citate anterior. Or, aceste motive au fost respinse în mod întemeiat de Tribunal la punctul 318 din hotărârea atacată. În aceste condiții, este necesar să se considere că, în pofida formulării care figurează la punctul 321 din hotărârea atacată și care lasă impresia că recurentele nu contestaseră natura anticoncurențială a reuniunii din 30 octombrie 2001, formularea menționată nu a avut incidență asupra soluționării prezentului litigiu. Prin urmare, al treisprezecelea aspect al celui de al treilea motiv este nefondat.
- 86 În al patrulea rând, în ceea ce privește aspectele celui de al treilea motiv referitoare la denaturările elementelor de probă, trebuie amintit că o denaturare are loc dacă, fără a se recurge la noi elemente de probă, aprecierea elementelor de probă existente este vădit greșită. Totuși, această denaturare trebuie să reiasă în mod evident din înscrisurile din dosar, fără a fi necesară o nouă apreciere a faptelor și a probelor. Pe de altă parte, atunci când un recurent invocă o denaturare a elementelor de probă de către

Tribunal, trebuie să indice cu precizie elementele care ar fi fost denaturate de acesta și să demonstreze erorile de analiză care, în opinia sa, ar fi condus Tribunalul la această denaturare (a se vedea în acest sens Hotărârea din 3 decembrie 2015, Italia/Comisia, C-280/14 P, EU:C:2015:792, punctul 52).

- 87 Cu toate acestea, al șaptelea aspect al celui de al treilea motiv, în întregime, precum și al optulea, al zecelea și al unsprezecelea aspect ale acestui motiv, în măsura în care privesc denaturările elementelor de probă, se întemeiază pe o interpretare fragmentară și eronată a hotărârii atacate. Astfel, recurențele urmăresc în esență efectuarea de către Curte a unei noi aprecieri a faptelor și a elementelor de probă, ceea ce nu este de competența Curții în etapa recursului. Prin urmare, al șaptelea, al optulea, al zecelea și al unsprezecelea aspect ale celui de al treilea motiv sunt, în măsura în care privesc denaturările elementelor de probă, inadmisibile.
- 88 În al cincilea rând, în ceea ce privește aspectele celui de al treilea motiv referitoare la denaturările deciziei în litigiu și ale comunicării privind obiecțiunile din 26 martie 2007, trebuie să se constate că, *primo*, în ceea ce privește al doilea și al treilea aspect ale acestui motiv, chiar dacă recurențele apreciază că Tribunalul a utilizat formulări imprecise, la punctul 119 din hotărârea atacată, în care a considerat că creșterile prețurilor în sectorul robinetelor, iar nu doar cifrele de vânzări, erau discutate în cadrul celor două reuniuni ale FSKI și că formularea de la punctul 130 din hotărârea menționată poate fi înțeleasă ca indicând că ele făceau parte din mai mult de o asociație multiprodus, aceste formulări, desigur imprecise, nu pot pune în discuție concluzia potrivit căreia, mai întâi, contractele bilaterale dintre întreprinderi confirmau existența unor legături strânse între cele trei subgrupe de produse, apoi, recurențele aveau cunoștință despre comportamentul coluziv global imputat sau puteau să prevadă în mod rezonabil că încălcarea constatată privea aceste trei subgrupe și, în sfârșit, recurențele au participat la încălcarea unică și continuă în discuție prin participarea lor la reuniunile IFS care priveau cele trei subgrupe menționate. În consecință, al doilea și la al treilea aspect nu pot fi primite.
- 89 *Secundo*, în ceea ce privește al patrulea aspect al celui de al treilea motiv, este suficient să se constate că din interpretarea punctelor 150-159 din hotărârea atacată nu reiese nicio denaturare vădită a conținutului comunicării privind obiecțiunile din 26 martie 2007. Recurențele urmăresc în esență efectuarea de către Curte a unei noi aprecieri a faptelor și a elementelor de probă, ceea ce este inadmisibil în etapa recursului. Prin urmare, acest al patrulea aspect este inadmisibil.
- 90 *Tertio*, în ceea ce privește al doisprezecelea aspect al celui de al treilea motiv, mai întâi, după cum reiese din cuprinsul punctului 69 din prezenta hotărâre, Tribunalul nu a examinat reuniunile IFS din 14 noiembrie 2001 și pe cele ale FSKI din 23 ianuarie 2002 și din 5 iulie 2002 și nici nu și-a întemeiat concluziile referitoare la încălcarea imputată pe aceste reuniuni, iar apoi, în ceea ce privește argumentul privind soluția reținută în Hotărârea din 16 septembrie 2013, Villeroy & Boch Austria și alții/Comisia (T-373/10, T-374/10, T-382/10 și T-402/10, nepublicată, EU:T:2013:455), precum și în Hotărârea din 16 septembrie 2013, Keramag Keramische Werke și alții/Comisia (T-379/10 și T-381/10, nepublicată, EU:T:2013:457), care a fost invocat de asemenea în cadrul celui de al șaptelea aspect al celui de al treilea motiv, reiese dintr-o jurisprudență constantă că obligația Tribunalului de a-și motiva hotărârile nu se poate în principiu extinde până la impunerea justificării soluției reținute într-o cauză în raport cu cea reținută în altă cauză cu care a fost sesizat, chiar dacă aceasta ar privi aceeași decizie (a se vedea Hotărârea din 11 iulie 2013, Team Relocations și alții/Comisia, C-444/11 P, nepublicată, EU:C:2013:464, punctul 66, precum și jurisprudența citată). În consecință, al doisprezecelea aspect al celui de al treilea motiv, în întregime, și al șaptelea aspect al acestui motiv în măsura în care privește argumentul referitor la soluția reținută de Tribunal în Hotărârea din 16 septembrie 2013, Villeroy & Boch Austria și alții/Comisia (T-373/10, T-374/10, T-382/10 și T-402/10, nepublicată, EU:T:2013:455), precum și în Hotărârea din 16 septembrie 2013, Keramag Keramische Werke și alții/Comisia (T-379/10 și T-381/10, nepublicată, EU:T:2013:457), sunt nefondate.

- 91 *Quarto*, în ceea ce privește al paisprezecelea aspect al celui de al treilea motiv, trebuie să se constate că acesta se întemeiază pe o interpretare eronată a hotărârii atacate. Astfel, din modul de redactare a punctului 324 din hotărârea menționată nu reiese că formularea utilizată de Tribunal denaturează în mod vădit conținutul deciziei în litigiu, în special în lumina naturii acțiunilor imputate, mai precis a creșterilor de prețuri care urmau un ciclu. În orice caz, formularea menționată nu repune în discuție nici natura anticoncurențială a reuniunii AFICS din 25 februarie 2004, nici participarea recurentelor la reuniunea respectivă. Prin urmare, acest al paisprezecelea aspect este nefondat.
- 92 Din ansamblul considerațiilor care precedă reiese că al treilea motiv trebuie respins ca fiind în parte inadmisibil și în parte nefondat.

Cu privire la al patrulea motiv

- 93 Prin intermediul celui de al patrulea motiv, care cuprinde două aspecte, recurentele invocă erori de procedură și încălcarea articolului 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Tribunalului, a articolului 48 alineatul (2), a articolului 47 primul paragraf și a articolului 52 alineatul (3) din cartă coroborate cu articolul 6 paragrafele 1 și 3 din CEDO, care rezultă din admiterea unor probe inopozabile, din luarea în considerare a unei argumentații tardive a Comisiei și din respingerea cererilor de măsuri de cercetare judecătorească fără o motivare suficientă.

Cu privire la primul aspect al celui de al patrulea motiv

– Argumentația părților

- 94 Prin intermediul primului aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele arată că Tribunalul a admis și a apreciat probe incriminatoare esențiale care nu fuseseră menționate în comunicarea privind obiecțiunile din 26 martie 2007 sau în decizia în litigiu și care, în parte, fuseseră chiar introduse tardiv în procedură. În acest context, în plus, Tribunalul ar fi luat în considerare și ar fi utilizat împotriva recurentelor în hotărârea atacată argumente scrise tardive, invocate de Comisie după încheierea procedurii scrise, fără a le da acestora ocazia de a răspunde susținerilor Comisiei.
- 95 În această privință, mai precis, în primul rând, la punctele 162-167 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept prin negarea existenței unei încălcări a dreptului la apărare al recurentelor rezultate din utilizarea notelor referitoare la reuniunea IFS din 5 octombrie 2000 în decizia în litigiu, iar prin autorizarea și utilizarea acestui element de probă ar fi încălcat și el însuși dreptul la apărare al acestora. În plus, această parte a hotărârii atacate s-ar întemeia în întregime pe o argumentație tardivă a Comisiei, întrucât această argumentație ar fi fost invocată pentru prima dată la mai mult de un an și jumătate de la încheierea procedurii scrise. În consecință, prin faptul că a luat în considerare argumentația menționată fără a le da recurentelor cel puțin ocazia de a răspunde la aceasta, încă o dată, în scris, Tribunalul ar fi încălcat articolul 48 alineatul (2) din regulamentul său de procedură, principiul egalității armelor și dreptul recurentelor de a fi ascultate.
- 96 În al doilea rând, la punctul 226 și următoarele din hotărârea atacată, *primo*, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept prin negarea, în mod eronat, a unei încălcări de către Comisie a dreptului la apărare al recurentelor ca urmare a luării în considerare a notelor referitoare la reuniunea IFS din 9 aprilie 2003 și, *secundo*, prin faptul că a ținut seama de aceste note și de expunerea tardivă a Comisiei cu privire la posibilitatea de a găsi notele respective în dosarul procedurii, Tribunalul ar fi săvârșit el însuși o eroare de procedură și ar fi încălcat dreptul la apărare al recurentelor.

- 97 În al treilea rând, hotărârea atacată s-ar întemeia pe încălcări ale dreptului la apărare în ceea ce privește notele referitoare la reuniunile IFS din 5 octombrie 2000 și din 9 aprilie 2003 menționate mai sus, întrucât Tribunalul a utilizat aceste note și a acționat în consecință la punctele 213, 215, 228, 281 și următoarele și 313 din hotărârea atacată, deși aceste elemente de probă ar fi inopozabile.
- 98 Comisia susține că recurențele au avut acces la versiunile neconfidențiale ale documentelor la care au făcut referire și că argumentația Comisiei întemeiată pe acestea nu constituia un nou motiv, ci o clarificare intervenită pe baza unei solicitări a Tribunalului. Printre altele, ea doar ar fi răspuns la argumentația inexactă a recurentelor, iar acestea ar fi avut ocazia de a dezbate în ședință chestiunile în cauză.
- Aprecierea Curții
- 99 Este cert că dreptul de acces la dosarul Comisiei urmărește garantarea exercitării efective a dreptului la apărare, drept care face parte din principiile fundamentale ale dreptului Uniunii și este deopotrivă consacrat la articolul 6 din CEDO, și că încălcarea acestui drept de acces în cursul procedurii prealabile adoptării deciziei contestate este susceptibilă în principiu să determine anularea acestei decizii atunci când s-a adus atingere dreptului la apărare al întreprinderii în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 2 octombrie 2003, Corus UK/Comisia, C-199/99 P, EU:C:2003:531, punctele 126 și 127, precum și jurisprudența citată).
- 100 Într-o asemenea ipoteză, încălcarea care a avut loc nu este remediată prin simplul fapt că accesul la dosar a devenit posibil în cursul procedurii jurisdicționale privind o eventuală acțiune având ca obiect anularea deciziei contestate. Atunci când accesul a fost asigurat în această etapă, întreprinderea în cauză nu trebuie să demonstreze că, în cazul în care ar fi avut acces la înscrisurile necomunicate, decizia Comisiei ar fi avut un conținut diferit, ci doar că înscrisurile respective ar fi putut fi utilizate în mod util în apărare (a se vedea Hotărârea din 2 octombrie 2003, Corus UK/Comisia, C-199/99 P, EU:C:2003:531, punctul 128 și jurisprudența citată).
- 101 În acest sens, în primul rând, în ceea ce privește notele referitoare la reuniunea IFS din 5 octombrie 2000, din cuprinsul punctelor 165-167 din hotărârea atacată reiese că, *primo*, notele respective au devenit accesibile recurentelor înaintea procedurii jurisdicționale, *secundo*, că ele au fost menționate în comunicarea privind obiecțiunile din 26 martie 2007 și, *tertio*, că au făcut obiectul unei dezbateri în fața Tribunalului.
- 102 În al doilea rând, în ceea ce privește notele referitoare la reuniunea IFS din 9 aprilie 2003, din cuprinsul punctului 226 din hotărârea atacată reiese, pe de o parte, că versiunea neconfidențială a acestora era accesibilă recurentelor anterior procedurii jurisdicționale și, pe de altă parte, că Comisia a confirmat, în scrisoarea din 12 martie 2013, că prima pagină a fiecăreia dintre aceste note era accesibilă fără restricții și că versiunea neconfidențială a celei de a doua pagini putea fi consultată în dosarul său. Paginile menționate au făcut de asemenea obiectul unei dezbateri în fața Tribunalului.
- 103 De altfel, trebuie subliniat că, contrar celor susținute de recurente, împrejurarea că decizia în litigiu nu se referă la notele menționate în întregime, ci numai la o pagină sau la o anexă la acestea, nu este de natură să determine o încălcare a dreptului la apărare. Astfel, trimiterile de acest fel sunt suficiente pentru a identifica documentul în cauză.
- 104 În al treilea rând, în ceea ce privește argumentația pretins tardivă a Comisiei referitoare la documentele menționate mai sus, este suficient să se constate că din cuprinsul punctelor 29-38 din hotărârea atacată reiese că Tribunalul a adresat întrebări scrise recurentelor și Comisiei și că a fost organizată o ședință la 20 martie 2013. Prin urmare, argumentația care intervine în scris la solicitarea Tribunalului și care servește la clarificarea anumitor puncte de discuție înaintea dezbaterii acestora în cursul unei ședințe

nu poate fi considerată ca fiind tardivă. În plus, caracterul pretins tardiv al acestei argumentații nu repune în discuție faptul că recurentele avuseseră acces în mod efectiv la notele referitoare la reuniunile IFS din 5 octombrie 2000 și din 9 aprilie 2003.

- 105 În asemenea condiții, nu se poate imputa Tribunalului că a încălcat articolul 48 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al acestuia și nici dreptul la apărare al reclamantelor. În consecință, primul aspect al celui de al patrulea motiv trebuie respins ca nefondat.

Cu privire la al doilea aspect al celui de al patrulea motiv

– Argumentația părților

- 106 Prin intermediul celui de al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, recurentele susțin în esență că refuzul Tribunalului de a audia martori ai acușării le-a încălcat dreptul la un proces echitabil. Tribunalul nu ar fi admis nici măcar una dintre cererile de măsuri de cercetare judecătorească prezentate de recurente. Astfel, prin respingerea în mod sumar a acestor cereri la punctele 135, 200, 214, 236, 240, 245, 270, 283 și 305 din hotărârea atacată, Tribunalul ar fi încălcat dreptul recurenților la un proces echitabil, precum și articolul 6 paragraful 3 litera d) din CEDO.

- 107 Comisia consideră că din jurisprudența constantă a Curții rezultă că puterea Tribunalului de a aprecia pertinenta unei cereri de măsuri de cercetare judecătorească în raport cu obiectul litigiului și cu necesitatea audierii martorilor este în concordanță cu dreptul fundamental la un proces echitabil și în special cu articolul 6 paragraful 3 litera d) din CEDO.

– Aprecierea Curții

- 108 Mai întâi, trebuie amintit că numai Tribunalul este competent să se pronunțe asupra eventualei necesități de a completa informațiile de care dispune în legătură cu cauzele cu care este sesizat. Caracterul probant al înscrisurilor administrate în procedură sau lipsa acestuia ține de aprecierea sa suverană asupra faptelor, care nu poate face obiectul controlului Curții în cadrul recursului, cu excepția cazului denaturării elementelor de probă prezentate Tribunalului sau a celui în care inexactitatea materială a constatările efectuate de acesta reiese din înscrisurile depuse la dosar (a se vedea Hotărârea din 12 iunie 2014, Deltafina/Comisia, C-578/11 P, EU:C:2014:1742, punctul 67 și jurisprudența citată).

- 109 În continuare, potrivit unei jurisprudențe constante, chiar dacă o cerere de audiere a unor martori, formulată în cererea introductivă, menționează cu precizie faptele în legătură cu care ar trebui să fie audiat martorul sau martorii și motivele de natură să justifice audierea acestora, este de competența Tribunalului să aprecieze pertinenta cererii în raport cu obiectul litigiului și cu necesitatea de a proceda la audierea martorilor citați (a se vedea Hotărârea din 19 decembrie 2013, Siemens și alții/Comisia, C-239/11 P, C-489/11 P și C-498/11 P, nepublicată, EU:C:2013:866, punctul 323, precum și jurisprudența citată).

- 110 În sfârșit, această putere de apreciere a Tribunalului este în concordanță cu dreptul fundamental la un proces echitabil și în special cu articolul 6 paragraful 3 litera d) din CEDO. Reiese astfel din jurisprudența Curții că această din urmă dispoziție nu recunoaște acuzatului un drept absolut de a obține înfățișarea personală a unor martori în fața unei instanțe și că revine în principiu instanței să decidă cu privire la necesitatea sau la oportunitatea de a cita un martor. Articolul 6 paragraful 3 litera d) din CEDO nu impune convocarea oricărui martor, ci urmărește o egalitate completă a armelor, care garantează că procedura litigioasă, privită în ansamblul său, îi oferă acuzatului o ocazie

adecvată și suficientă de a contesta suspiciunile care existau împotriva sa (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 decembrie 2013, Siemens și alții/Comisia, C-239/11 P, C-489/11 P și C-498/11 P, nepublicată, EU:C:2013:866, punctele 324 și 325, precum și jurisprudența citată).

- 111 Prin urmare, al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, precum și al patrulea motiv în întregime trebuie să fie respinse ca nefondate.

Cu privire la al cincilea motiv

Argumentația părților

- 112 Al cincilea motiv, care cuprinde două aspecte ce trebuie să fie examinate împreună, este întemeiat pe o încălcare a obligației de motivare, precum și a articolului 101 TFUE, în ceea ce privește calificarea juridică drept încălcare unică și continuă și răspunderea recurentelor în acest sens.
- 113 Prin intermediul primului aspect al acestui motiv, recurentele susțin că, nici la punctele 118-128 din hotărârea atacată, nici în oricare alt pasaj din această hotărâre, Tribunalul nu și-a motivat suficient constatările privind existența unei complementarități între practicile constatate, ceea ce constituie o condiție pentru calificarea unei încălcări ca încălcare unică.
- 114 Prin intermediul celui de al doilea aspect al motivului menționat, recurentele susțin în esență că, la punctul 180 și următoarele din hotărârea atacată, Tribunalul a interpretat în mod eronat jurisprudența Curții în ceea ce privește calificarea juridică a încălcării unice și continue, în special având în vedere că o încălcare unică și continuă nu poate fi recunoscută în principiu decât între concurenți și, în orice caz, că acesta nu putea concluziona, pe baza faptelor și a probelor din dosar, că recurentele au luat parte la o astfel de încălcare.
- 115 Comisia răspunde că Tribunalul a analizat în cuprinsul anumitor puncte din hotărârea atacată diferite acțiuni din cadrul grupului de întreprinderi în cauză și că a făcut trimitere la punctele pertinente din decizia în litigiu. Din jurisprudența Curții ar decurge printre altele că complementaritatea practicilor nu este o condiție pentru a se demonstra existența unei încălcări unice, iar pretinsa lipsă a unei analize în această privință nu ar constitui, așadar, o nemotivare.
- 116 În ceea ce privește al doilea aspect al celui de al cincilea motiv, Comisia arată că încălcarea articolului 101 TFUE intervine de asemenea dacă comportamentul unei întreprinderi, astfel cum acesta se coordonează cu cel al altor întreprinderi, are ca scop restrângerea concurenței pe piața relevantă, fără a fi necesar ca această întreprindere să fie ea însăși activă pe această piață. Ea adaugă că, în speță, participanții au subscris la obiectivul economic uniform prin participarea lor la reuniunile coluzive. Pentru a imputa recurentelor comportamentul ilicit pus în aplicare de alte întreprinderi, ar fi suficient ca acestea să fi cunoscut acest comportament sau să îl fi putut prevedea în mod rezonabil. Tribunalul ar fi examinat în mai multe rânduri reuniunile în cauză ale înțelegerii, stabilind că informațiile pertinente fuseseră comunicate între fabricanții celor trei subgrupe de produse, ceea ce ar fi suficient pentru a demonstra existența „cunoașterii sau a prezumției de cunoaștere a comportamentului ilicit”.

Aprecierea Curții

- 117 Potrivit unei jurisprudențe constante, o încălcare a articolului 101 alineatul (1) TFUE poate rezulta nu numai dintr-un act izolat, ci și dintr-o serie de acte sau dintr-un comportament continuu, chiar și în cazul în care unul sau mai multe elemente ale acestei serii de acte sau ale comportamentului continuu ar putea constitui ele însele și privity izolat o încălcare a dispoziției menționate. Astfel, în ipoteza în care diferitele acțiuni se înscriu într-un „plan de ansamblu” în considerarea obiectului identic al acestora constând în denaturarea concurenței în cadrul pieței interne, Comisia are dreptul să

stabilească răspunderea pentru aceste acțiuni în funcție de participarea la încălcare privită în ansamblu său (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 iunie 2015, Fresh Del Monte Produce/Comisia și Comisia/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P și C-294/13 P, EU:C:2015:416, punctul 156, precum și jurisprudența citată).

- 118 O întreprindere care a participat la o asemenea încălcare unică și complexă prin comportamente proprii care intrau în sfera de aplicare a noțiunilor „acord” sau „practică concertată” având un obiect anticoncurențial, în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE, și care aveau drept scop să contribuie la realizarea încălcării în ansamblu său poate fi astfel de asemenea responsabilă, pentru toată perioada participării sale la încălcarea menționată, pentru comportamentele altor întreprinderi în cadrul aceleiași încălcări. Această situație se regăsește atunci când se stabilește că întreprinderea în cauză intenționa să contribuie prin propriul comportament la obiectivele comune urmărite de toți participanții și că cunoscuse comportamentele ilicite preconizate sau puse în aplicare de alte întreprinderi pentru atingerea aceluiași obiective sau că putea să le prevadă în mod rezonabil și că era pregătită să accepte riscul ce decurge din acestea (a se vedea în acest sens Hotărârea din 24 iunie 2015, Fresh Del Monte Produce/Comisia și Comisia/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P și C-294/13 P, EU:C:2015:416, punctul 157, precum și jurisprudența citată).
- 119 Astfel, o întreprindere poate să fi participat în mod direct la toate comportamentele anticoncurențiale care compun încălcarea unică și continuă, caz în care Comisia are dreptul să stabilească în sarcina sa răspunderea pentru toate aceste comportamente și, prin urmare, pentru încălcarea menționată în totalitate. De asemenea, este posibil ca o întreprindere să nu fi participat în mod direct decât la o parte din comportamentele anticoncurențiale care compun încălcarea unică și continuă, dar să fi cunoscut toate celelalte comportamente ilicite preconizate sau puse în aplicare de ceilalți participanți la înțelegere pentru atingerea aceluiași obiective sau să fi putut să le prevadă în mod rezonabil și să fi fost pregătită să accepte riscul ce decurge din acestea. Într-un asemenea caz, Comisia are deopotrivă dreptul să stabilească în sarcina acestei întreprinderi răspunderea pentru toate comportamentele anticoncurențiale care compun o asemenea încălcare și, prin urmare, pentru aceasta în totalitate (a se vedea Hotărârea din 24 iunie 2015, Fresh Del Monte Produce/Comisia și Comisia/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P și C-294/13 P, EU:C:2015:416, punctul 158, precum și jurisprudența citată).
- 120 În schimb, dacă o întreprindere a participat în mod direct la una sau la mai multe dintre comportamentele anticoncurențiale care compun o încălcare unică și continuă, dar nu s-a stabilit că, prin propriul comportament, aceasta intenționa să contribuie la ansamblul obiectivelor comune urmărite de ceilalți participanți la înțelegere și că aceasta cunoscuse toate celelalte comportamente ilicite preconizate sau puse în aplicare de acești participanți pentru atingerea aceluiași obiective sau că putea să le prevadă în mod rezonabil și era pregătită să accepte riscul ce decurge din acestea, Comisia nu are dreptul să stabilească în sarcina sa răspunderea decât pentru comportamentele la care a participat în mod direct și pentru comportamentele preconizate sau puse în aplicare de ceilalți participanți pentru atingerea aceluiași obiective cu cele pe care le urmărea aceasta și cu privire la care s-a dovedit că le cunoscuse sau putea să le prevadă în mod rezonabil și era pregătită să accepte riscul ce decurge din acestea (a se vedea Hotărârea din 24 iunie 2015, Fresh Del Monte Produce/Comisia și Comisia/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P și C-294/13 P, EU:C:2015:416, punctul 159, precum și jurisprudența citată).
- 121 În această privință, Curtea a statuat deja că Tribunalul nu este obligat, în scopul calificării a diferite acțiuni drept încălcare unică și continuă, să verifice dacă prezintă o legătură de complementaritate, în sensul că fiecare dintre acestea este destinată să facă față uneia sau mai multor consecințe ale concurenței normale și contribuie, prin intermediul unei interacțiuni, la realizarea ansamblului efectelor anticoncurențiale dorite de autorii acestora în cadrul unui plan global care vizează un obiectiv unic. În schimb, condiția referitoare la obiectivul unic implică necesitatea de a verifica dacă nu există elemente care caracterizează diferitele comportamente ce fac parte din încălcare și care să poată să indice că comportamentele materiale adoptate de alte întreprinderi participante nu au același obiect sau același efect anticoncurențial și, în consecință, nu se înscriu într-un „plan de ansamblu” în

considerarea obiectului lor identic care denaturează concurența în cadrul pieței interne (a se vedea în acest sens Hotărârea din 19 decembrie 2013, Siemens și alții/Comisia, C-239/11 P, C-489/11 P și C-498/11 P, nepublicată, EU:C:2013:866, punctele 247 și 248).

- 122 În plus, nu se poate deduce din jurisprudența Curții că articolul 101 alineatul (1) TFUE privește fie doar întreprinderile care își desfășoară activitatea pe piața vizată de restrângerile concurenței ori pe piețe situate în amonte sau în aval sau învecinate cu piața respectivă, fie doar întreprinderile care își limitează autonomia de comportament pe o anumită piață în temeiul unui acord sau al unei practici concertate. Astfel, rezultă dintr-o jurisprudență consacrată a Curții că textul articolului 101 alineatul (1) TFUE se referă în mod general la toate acordurile și practicile concertate care, în raporturi fie orizontale, fie verticale, denaturează concurența pe piața internă, independent de piața pe care părțile își desfășoară activitatea, precum și de faptul că doar comportamentul comercial al uneia dintre acestea este vizat de termenii aranjamentelor în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea din 22 octombrie 2015, AC-Treuhand/Comisia, C-194/14 P, EU:C:2015:717, punctele 34 și 35, precum și jurisprudența citată).
- 123 În speță, trebuie să se constate, în primul rând, că Tribunalul a amintit, la punctele 90-92 din hotărârea atacată, jurisprudența referitoare la noțiunea „încălcare unică și continuă”. În al doilea rând, acesta a amintit, la punctele 93-108 din hotărârea menționată, jurisprudența referitoare la sarcina probei. În al treilea rând, acesta a verificat, la punctele 111-147 din aceeași hotărâre, în cadrul examinării motivului recurentelor referitor la calificarea încălcării în discuție drept încălcare unică și continuă, dacă practicile și acțiunile ilicite se înscriu într-un „plan de ansamblu”.
- 124 În aceste condiții, din moment ce Tribunalul a examinat dacă practicile și acțiunile ilicite în discuție se înscriu într-un „plan de ansamblu” și din moment ce raportul de concurență dintre întreprinderile participante nu este o condiție pentru calificarea acțiunilor anticoncurențiale ca încălcare unică și continuă, nu se poate imputa acestuia că a motivat insuficient examinarea calificării practicilor și a acțiunilor în discuție ca încălcare unică și continuă.
- 125 Astfel, având în vedere că recurențele, pe de o parte, sunt răspunzătoare pentru participarea directă la încălcarea imputată și, pe de altă parte, sunt răspunzătoare pentru participarea indirectă la aceasta, întrucât au cunoscut toate celelalte comportamente ilicite preconizate sau puse în aplicare de ceilalți participanți la înțelegerea în cauză pentru atingerea acelorași obiective sau putuseră să le prevadă în mod rezonabil și fuseseră pregătite să accepte riscul ce decurge din acestea, Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept.
- 126 În consecință, al cincilea motiv este nefondat.

Cu privire la al șaselea motiv

Argumentația părților

- 127 Prin intermediul celui de al șaselea motiv, care cuprinde trei aspecte ce trebuie să fie examinate împreună, recurențele susțin că Tribunalul a săvârșit o încălcare a articolului 101 TFUE atunci când a considerat că trebuie să califice discuțiile care au avut loc în cursul a diferite reuniuni drept restricții intenționate privind concurența, precum și atunci când a presupus că recurențele aveau obligația de a se distanța de discuțiile întreprinderilor neconcurente.
- 128 Prin intermediul primului aspect al acestui motiv, recurențele arată că, în principiu, nu poate fi reținută o practică concertată decât între întreprinderi care sunt concurente unele cu celelalte. Or, atunci când a apreciat, la punctul 212 din hotărârea atacată, că un schimb de informații sensibile putea fi, în sine, anticoncurențial, Tribunalul s-ar fi întemeiat pe un criteriu inexact și ar fi omis să țină seama de cadrul economic al discuțiilor în cauză. În consecință, el ar fi încălcat articolul 101 TFUE.

- 129 Prin intermediul celui de al doilea aspect al celui de al șaselea motiv, recurentelesusțin că Tribunalul a încălcat articolul 101 TFUE și atunci când a considerat, la punctele 251 și 252 din hotărârea atacată, că, pentru a se exonera de răspundere pentru încălcarea în discuție, reclamantele ar fi trebuit să se distanțeze de toate discuțiile care au avut loc în cadrul IFS la care au luat parte. Or, nu ar exista o prezumție privind caracterul anticoncurențial al unei concertări între întreprinderile neconcurente. Potrivit recurentelor, în consecință, din prezența lor la discuții privind teme legate de piețe pe care nu sunt active nu pot fi trase concluzii în sensul că ele ar susține o inițiativă nelegală.
- 130 Prin intermediul celui de al treilea aspect al celui de al șaselea motiv, recurentelesusțin că Tribunalul a încălcat articolul 101 TFUE atunci când a considerat, la punctele 235, 239 și 298 din hotărârea atacată, că o „încercare de a ajunge la un acord”, fără dovada existenței unui asemenea acord, este suficientă pentru a demonstra existența unei practici concertate. Potrivit recurentelor, o „încercare de a ajunge la un acord” a unor întreprinderi neconcurente nu este suficientă pentru a demonstra o încălcare a articolului 101 TFUE.
- 131 Comisia răspunde că raportul de concurență a fost stabilit pentru reuniunile înțelegerii în care recurentelesusțin că nu erau singurii fabricanți de produse ceramice. În opinia sa, presiunea pretins exercitată de distribuitorii cu ridicata nu le-a privat pe recurente de autonomie. În plus, acestea nu doar că ar fi avut ocazia de a reacționa în mod individual, dar ar fi optat de asemenea pentru o practică coluzivă comună și ar fi încercat să convină asupra unui calendar de introducere a creșterilor de prețuri. Comisia subliniază că, contrar argumentelor recurentelor, schimbul de informații încalcă deja articolul 101 TFUE, întrucât constituie temeiul unui alt mecanism anticoncurențial.
- 132 Comisia arată că discuția asupra prețurilor nu privea în mod exclusiv piețe terțe. De asemenea, obligația de a se distanța de discuțiile care au avut loc în cadrul IFS ar reieși din caracterul unic și continuu al încălcării. Printre altele, recurentelesusțin că ar fi fost răspunzătoare pentru comportamentul ilicit adoptat de ceilalți participanți la înțelegere, întrucât cunoscuseră sau ar fi trebuit să cunoască comportamentul menționat.
- 133 Comisia amintește că din jurisprudența Curții reiese că este suficient ca o întreprindere să comunice informații concurenților săi în vederea pregătirii unui acord anticoncurențial pentru a dovedi existența unei practici concertate în sensul articolului 101 TFUE. Această instituție solicită Curții să respingă al șaselea motiv în întregime.

Aprecierea Curții

- 134 Mai întâi, din jurisprudența constantă reiese că schimbul de informații sensibile încalcă articolul 101 alineatul (1) TFUE în special atunci când constituie temeiul unui alt mecanism anticoncurențial (a se vedea în acest sens Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland și alții/Comisia, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, EU:C:2004:6, punctul 281).
- 135 În continuare, faptul de a schimba informații comerciale între concurenți în vederea pregătirii unui acord anticoncurențial este suficient pentru a dovedi existența unei practici concertate în sensul articolului 101 alineatul (1) TFUE. În această privință, nu este necesar să se demonstreze că acești concurenți s-au angajat în mod formal să adopte un comportament sau altul ori că și-au stabilit în comun comportamentul viitor pe piață (a se vedea în acest sens Hotărârea din 5 decembrie 2013, Solvay/Comisia, C-455/11 P, nepublicată, EU:C:2013:796, punctul 40).
- 136 În sfârșit, aprobarea tacită a unei inițiative nelegale, fără a se distanța în mod public de conținutul acesteia sau fără a o denunța entităților administrative, are ca efect să încurajeze continuarea încălcării și compromite descoperirea sa. Această complicitate constituie un mod pasiv de participare la încălcare, care, așadar, este de natură de angajeze răspunderea întreprinderii în cadrul unui acord unic. Mai mult, împrejurarea că o întreprindere nu dă curs rezultatelor unei reuniuni având un obiect

anticoncurențial nu este de natură să înlăture răspunderea sa pentru participarea la o înțelegere, cu excepția cazului în care se distanțează în mod public de conținutul acesteia (a se vedea în acest sens Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia, C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, EU:C:2005:408, punctele 143 și 144).

- 137 Întrucât, după cum reiese din cuprinsul punctului 124 din prezenta hotărâre, raportul de concurență dintre întreprinderile participante nu este o condiție pentru calificarea acțiunilor anticoncurențiale, precum cele în discuție, ca încălcare unică și continuă, recurențele consideră în mod eronat că jurisprudența amintită la punctele 134-136 din prezenta hotărâre nu este aplicabilă în contextul unei încălcări unice și continue.
- 138 Astfel, dacă ar fi acceptată argumentația recurenților, noțiunea „încălcare unică și continuă” ar fi privată de o parte din sensul său, întrucât o asemenea interpretare ar discolpa întreprinderile participante la o încălcare unică și continuă de orice răspundere indirectă pentru acțiunile întreprinderilor neconcurente care ar contribui totuși prin comportamentul lor la îndeplinirea planului de ansamblu care este specific încălcării unice și continue.
- 139 Prin urmare, Tribunalul a considerat în mod întemeiat că se poate reține răspunderea recurenților atât pentru participarea lor directă la înțelegerea în discuție, cât și pentru participarea lor indirectă la aceasta, întrucât au cunoscut toate celelalte comportamente ilicite preconizate sau puse în aplicare de ceilalți participanți la această înțelegere pentru atingerea aceluiași obiective sau au putut să le prevadă în mod rezonabil și au fost pregătite să accepte riscul ce decurge din acestea.
- 140 Reiese din ansamblul considerațiilor care precedă că al șaselea motiv este nefondat.
- 141 Întrucât niciunul dintre motivele invocate de recurenți în susținerea recursului nu poate fi primit, se impune respingerea recursului în întregime.

Cu privire la cheltuielile de judecată

- 142 Potrivit articolului 184 alineatul (2) din Regulamentul de procedură al Curții, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată.
- 143 În conformitate cu articolul 138 alineatul (1) din acest regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 184 alineatul (1) din același regulament, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurenților la plata cheltuielilor de judecată, iar acestea din urmă au căzut în pretenții, se impune obligarea acestora la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară și hotărăște:

1) Respinge recursul.

2) Obligă Duravit AG, Duravit SA și Duravit BeLux SPRL/BVBA la plata cheltuielilor de judecată.

Semnături